

Scenariusz lekcji historii

Prowadzący: Marek Borchert

Klasa: II gimnazjum

Czas: 45 min.

Temat: Rządy Stefana Batorego.

Cele ogólne:

- ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem;
- grupowanie informacji;
- wyciąganie wniosków i argumentowanie;
- myślenie przyczynowo-skutkowe;
- aktywne słuchanie;
- analiza źródła ikonograficznego.

Cele szczegółowe:

- wymienia reformy przeprowadzone w Rzeczypospolitej przez Stefana Batorego;
- rozumie znaczenie powstania Akademii Wileńskiej dla rozwoju kultury i nauki polskiej w XVI-XVII w.;
- zna przyczyny, przebieg i skutki konfliktu polsko-moskiewskiego za panowania Stefana Batorego;
- krótko charakteryzuje następujące postacie: Annę Jagiellonkę, Piotra Skargę, Iwana IV Groźnego, Maksymiliana II Habsburga;
- zna daty: 1575 r.; 1579-1582, 1579;
- wyjaśnia pojęcia: *absolutyzm*, *piechota wybraniecka*, *wojsko kwarciane*;
- wskazuje na mapie: Siedmiogród, Gdańsk, Inflanty, Psków, Wielkie Łuki, Połock, Jam Zapolski.

Metody pracy:

- drzewko decyzyjne;
- metoda problemowa;
- element wykładu;
- praca pod kierunkiem nauczyciela.

Środki dydaktyczne:

- foliogram z mapą końca XVI w. oraz rzutnik;
- plansza z drzewkiem decyzyjnym;
- atlasy historyczne;
- ilustracje z portretami Stefana Batorego i Anny Jagiellonki namalowanymi przez Marcina Kobera (obrazy z epoki), z miniaturą Iwana IV Groźnego, z obrazami Akademii Wileńskiej i Piotra Skargi (nieznanego autorstwa), z obrazem Jana Matejki pt. *Batory pod Pskowem* (zaczepnięte z internetu);
- ilustracje przedstawiające żołnierzy piechoty wybranieckiej, husarza polskiego z II połowy XVI w., ciężkozbrojnego bojara moskiewskiego z II połowy XVI w. (ilustracje zaczerpnięte z książki pt. *Multimedialna historia Polski – cz. 8*);
- materiał pomocniczy nr 1 z obrazem Jana Matejki pt. *Batory pod Pskowem* oraz z pytaniami (opracowane na podstawie książki pt. *Polaków dzieje malowane*);
- płyta CD nr 8 (nagranie pt. *Wojny z Moskwą*) – dodatek do książek z serii *Multimedialna historia Polski*;
- podręcznik do klasy II gimnazjum.

1. Powitanie uczniów.
2. Sprawdzenie obecności.
3. Rekapitulacja wtórna dotycząca rządów pierwszego króla elekcyjnego.
 - W którym roku odbyła się pierwsza wolna elekcja?
 - Dlaczego doszło do elekcji po śmierci Zygmunta Augusta?
 - Kto został królem Polski w wyniku pierwszej wolnej elekcji?
 - Czym były artykuły henrykowskie? Czym były pacta conventa?
 - Dlaczego Henryk Walezy rządził w Rzeczypospolitej tak krótko? Co się z nim stało?

OPRACOWANIE NOWEGO MATERIAŁU

Uwaga! Nauczyciel dyktuje notatkę stopniowo, po omówieniu kolejnych problemów.

CZYNNOŚCI UCZNIĄ I NAUCZYCIELA	METODA, uwagi	CZAS
<p>➤ Nauczyciel opowiada o przebiegu <u>drugiej wolnej elekcji</u>, która miała miejsce w <u>1575 r.</u> Omawia konflikt pomiędzy obozem magnackim, wysuwającym kandydaturę Maksymiliana II Habsburga do tronu polskiego, a obozem szlacheckim, który obwołał królem Polski Annę Jagiellonkę, zaś na męża wybrał jej księcia Siedmiogrodu – Stefana Batorego. Wyjaśnia, że do wojny pomiędzy obu elektami (Maksymilianem II i Stefanem Batorym) nie doszło, ponieważ Maksymilian II wkrótce zmarł. Zaślubiny i koronacja nastąpiła dopiero w 1576 r.</p>	<p>element wykładu</p> <p>(ilustracje z portretami Stefana Batorego i Anny Jagiellonki)</p>	2 min.
<p>Nauczyciel: Proszę wskazać na mapie Austrię i Siedmiogród.</p>	<p>praca pod kierunkiem n. (mapa z foliogramu)</p>	1 min.
<p>➤ Nauczyciel: Dlaczego, waszym zdaniem, magnateria (bogata szlachta) wybrała na króla Polski cesarza Maksymiliana II, zaś biedniejsza szlachta Annę Jagiellonkę – spadkobierczynię dynastii Jagiellonów – i Stefana Batorego – władcę uzależnionego od Turcji Siedmiogrodu? Uwzględnijcie doświadczenia Polaków związane z rządami Henryka Walezego.</p>	<p>metoda problemowa</p>	2 min.
<p>➤ Nauczyciel: Przeczytajcie fragment tekstu w podręczniku zatytułowany „<u>Bunt Gdańska</u>”.</p> <p>Odpowiedzcie na pytania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dlaczego mieszkańcy Gdańska podnieśli bunt? • Czy doszło do konfliktu zbrojnego pomiędzy królem a Gdańskiem? • Dlaczego tak szybko doszło do ugody, choć konfliktu nie wygrała żadna ze stron? • Jakie były warunki ugody? <p>Po przeczytaniu fragmentu z podręcznika uczniowie odpowiadają na postawione przez nauczyciela pytania.</p>	<p>praca pod kierunkiem n. (podręcznik)</p>	4 min.
<p>➤ Nauczyciel: Jak zauważyliście przed chwilą ugoda została zawarta w obliczu zagrożenia ze strony Rosji. Władzę sprawował tam słynący z okrucieństwa <u>Iwan IV Groźny</u>, który ogłosił się carem Wszechrusi (pojawia się nazwa Rosja w miejsce Wielkiego Księstwa Moskiewskiego). Ponieważ car głosił pretensje do wszystkich ziem dawnej Rusi, chciał zająć ziemie ruskie będące częścią Wielkiego Księstwa Litewskiego). Pragnął zdobyć</p>	<p>element wykładu</p> <p>(ilustracja z Iwanem IV Groźnym)</p>	1 min.

<p><u>Inflanty</u>, które miały być dla Rosji „oknem na świat” (miały umożliwić dostęp do Morza Bałtyckiego). Spójrzcie w atlasie, gdzie są Inflanty.</p> <p>➤ Nauczyciel: Zastanówmy się, dlaczego Stefan Batory zdecydował się na wojnę z Rosją. Co przemawiało za a co przeciw takiej decyzji? Podzielę was na 4 zespoły. Uczniowie każdego zespołu indywidualnie lub w parach (w ławce) zastanawiają się nad jednym problemem i zapisują odpowiedzi na kartkach samoprzylepnych rozdanych przez dwóch dyżurnych.</p> <ul style="list-style-type: none"> - uczniowie I zespołu zastanawiają się nad skutkami negatywnymi podjęcia walki z Rosją przez Stefana Batorego; - uczniowie II zespołu zastanawiają się nad skutkami pozytywnymi podjęcia walki z Rosją przez Stefana Batorego; - uczniowie III zespołu zastanawiają się nad skutkami negatywnymi rezygnacji z walki z Rosją przez Stefana Batorego; - uczniowie IV zespołu zastanawiają się nad skutkami pozytywnymi rezygnacji z walki z Rosją przez Stefana Batorego. <p>WSPÓLNE UZUPEŁNIANIE DRZEWKA DECYZYJNEGO</p> <p>Podczas uzupełniania kolejnych części uczniowie za nie odpowiedzialni podchodzą do planszy i przyklejają karteczki z odpowiedziami, głośno je odczytując. Nauczyciel z pozostałymi uczniami zastanawia się nad poprawnością odpowiedzi.</p> <p>➤ Nauczyciel opowiada o przygotowaniach Polaków i Litwinów do wojny z Rosją, czyli o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - piechocie wybranieckiej; - przekształceniu husarii z jazdy lekkiej w ciężką; - uzbrojeniu piechoty wybranieckiej i husarii (porównuje z uzbrojeniem ciężkiej jazdy moskiewskiej); - unowocześnieniu artylerii (odlewanie dział wszystkich kalibrów); - wynalazkach na skalę europejską, którymi były gotowe naboje i kule zapalające (wynalazek Stefana Batorego). <p>➤ Nauczyciel: Posłuchajcie <u>nagrania</u> pt. <i>Wojny z Moskwą</i>. Podczas słuchania prześledźcie przebieg wojny, posługując się mapką w <u>atlasie</u>. Proszę znaleźć odpowiedź na następujące pytania (zapisane są na tablicy):</p> <ul style="list-style-type: none"> - W jakich trzech miejscowościach rozegrały się sławne bitwy? - Ile trwała wojna? - Kto zwyciężył? Gdzie podpisano rozejm? - Jakie były warunki rozejmu? <p>Po wysłuchaniu nagrania uczniowie odpowiadają na pytania i wskazują wymienione miejscowości na mapie.</p> <p>➤ Nauczyciel: Jedno z tych wydarzeń zostało utrwalone na płótnie przez Jana Matejkę. W 1872 r. malarz ten skończył prace nad obrazem pt. <i>Batory pod Pskowem</i>. Nauczyciel umieszcza kolorową ilustrację na tablicy. Dyżurni rozdają uczniom materiał pomocniczy nr 1 (po jednym na ławkę). Nauczyciel: Przyjrzyjcie się ilustracjom i zastanówcie się nad odpowiedzią na pytania umieszczone pod ilustracjami. Uczniowie odpowiadają na pytania.</p>	<p>praca pod kierunkiem n. (atlasy)</p> <p>drzewko decyzyjne</p> <p>element wykładu (ilustracje z żołnierzem piechoty wybranieckiej, husarzem, ciężkozbrojnym bojarem moskiewskim)</p> <p>praca pod kierunkiem n. (płyta CD, atlasy)</p> <p>(mapa z foliogramu)</p> <p>praca pod kierunkiem n. (źródło ikonograficzne <i>Batory pod Pskowem</i>)</p>	<p>1 min.</p> <p>7 min.</p> <p>4 min.</p> <p>5 min.</p> <p>2 min.</p> <p>4 min.</p>
--	--	---

<p>➤ Nauczyciel opowiada o reformach Stefana Batorego, które wzmocniły państwo polsko-litewskie, czyli o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - założeniu Akademii Wileńskiej (1579 r.) i jej pierwszym rektorze, Piotrze Skardze; - Trybunale Koronnym i Litewskim; - wojsku kwarcianym. <p>Nauczyciel: Stefan Batory zmarł w 1586 r. podczas przygotowań do wojny z Turcją. Miała ona doprowadzić do odzyskanie niepodległości przez Węgry.</p>	<p>element wykładu (ilustracje z Akademią Wileńską oraz z Piotrem Skargą)</p>	<p>3 min.</p>
---	---	---------------

PODSUMOWANIE

4 min.

1. Rekapitulacja pierwotna.

- W którym roku odbyła się druga wolna elekcja?
- Kto został wybrany na króla Polski w wyniku drugiej wolnej elekcji?
- W jakich latach trwała wojna z Rosją? Kto był wówczas carem?
- Jakie reformy przeprowadził Stefan Batory?

2. Praca w domu.

Oblicz ile lat upłynęło od założenia Akademii Krakowskiej do utworzenia Akademii Wileńskiej.

3. Ocena aktywności uczniów.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1 opracowany na podstawie książki pt. *Polaków dzieje malowane*

1. STEFAN BATORY – król Polski; **2. CYPRIAN** – władcyka połocki; **3. IWAN NASZCZOKIN** – bojar; **4. DYMISTR PIOTROWICZ JELECKI** – książę; **5. ROMAN WASILIEWICZ OLFIEREW**; **6. TEODOR OBOLEŃSKI LICHOW** – książę; **7. ANTONIO POSSEVINO** – legat papieski; **8. STANISŁAW ŻÓŁKIEWSKI** – sekretarz królewski, hetman polny koronny; **9. JAN ORYSZOWSKI** – hetman kozacki; **10. JAN ZAMOYSKI** – hetman wielki koronny; **11. MIKOŁAJ SIENIAWSKI** – hetman polny koronny; **12. FILON KMITA CZARNOBYLSKI** – wojewoda smoleński; **13. JAN ZBOROWSKI** – kasztelan gnieźnieński, hetman nadworny; **14. MIKOŁAJ RADZIWIŁŁ** (zwany Rudym) – kanclerz i hetman wielki litewski; **15. JANUSZ ZBARASKI** – książę, wojewoda braclawski.

1. Jakie dwie postacie malarz umieścił na planie pierwszym (w centralnym punkcie obrazu)?
2. Jaką pozę przyjął Stefan Batory? Dlaczego król Polski siedzi, a poseł moskiewski klęczy?
3. Jaki kolor przeważa w ubiorze króla? Dlaczego?
4. Na czym trzyma nogi Stefan Batory i co obok tego leży?
5. Dlaczego król trzyma na kolanach naga szablę?
6. Co trzyma w dłoniach poseł moskiewski?
7. Kim jest postać oznaczona numerem 10? Dlaczego stoi tuż za królem?
8. Kim jest postać oznaczona numerem 7? Dlaczego ubrana jest na czarno?
9. Na czyich twarzach maluje się dramatyzm i napięcie towarzyszące temu wydarzeniu?
10. Dlaczego malarz umieścił w widocznym miejscu Stanisława Żółkiewskiego w zbroi husarskiej?

MATERIAŁ DLA NAUCZYCIELA DO MATERIAŁU POMOCNICZEGO NR 1 **opracowany na podstawie książki pt. *Polaków dzieje malowane***

1. Stefana Batorego (króla Polski) i Cypriana (władykę połockiego będącego przedstawicielem poselstwa moskiewskiego).
2. Przyjął pozę władczą. Siedzi. ponieważ jest zwycięzcą. Poseł moskiewski klęczy, bo reprezentuje stronę przegraną i prosi o dobre warunki pokoju.
3. Przeważa kolor złoty – symbol siły, potęgi i władzy.
4. Trzyma nogi na niedźwiedziej skórze (aluzja do „Niedźwiedzia Północy” - Rosji). Obok skóry leży sztandar moskiewski – symbol pokonanego wroga.
5. Naga szabla była symbolem świeżego jeszcze zwycięstwa i ukazaniem gotowości do podjęcia kolejnych działań zbrojnych, jeśli warunki pokoju zostaną złamane.
6. Poseł moskiewski trzyma na złotej tacy chleb i sól, które mają symbolizować chęć zawarcia pokoju, pojednania.
7. To Jan Zamoyski – kanclerz wielki koronny i zarazem hetman wielki koronny. Był on drugą osobą w państwie – tuż po królu.
8. To Antonio Possevino – legat papieski (był mediatorem pomiędzy Polską a Moskwą. Miał doprowadzić do szybkiego zakończenia konfliktu. Papieżowi Grzegorzowi XIII zależało na pogodzeniu katolicko-prawosławnych stron i zaangażowaniu ich w walkę z muzułmańską Turcją – z islamem). Ubrany jest ja czarno, bo jest osobą duchowną.
9. Dramatyzm maluje się na twarzy Stefana Batorego (wyraz dumy), kanclerza Jana Zamoyskiego (czujne napięcie), legata papieskiego Antonio Possevino (jego twarz jest maską wytrawnego dyplomaty), władyki połockiego Cypriana (godność i zaduma pokonanego).
10. Stanisław Żółkiewski odegrał znaczącą rolę w późniejszej historii Polski, a husaria w okresie wojen XVII w. (Stanisław Żółkiewski pokonał Rosjan w bitwie pod Kłuszynem w 1610 r., w której odznaczyła się husaria. Matejko zapowiada w ten sposób późniejsze zajęcie Moskwy).